

Financial Law Review

No. 1 (1)/2016
quarterly

UNIVERSITY OF GDAŃSK • FACULTY OF LAW AND ADMINISTRATION
<http://www.degruyter.com/view/j/flr>

STRATA NA „TOKSYCZNYCH” OPCJACH WALUTOWYCH I KONTRAKTACH TERMINOWYCH FORWARD JAKO KOSZT UZYSKANIA PRZYCHODU OSOBY PRAWNEJ – UJĘCIE OGÓLNE

Łukasz Karczyński*

Streszczenie

Jednym z efektów kryzysu finansowego było poniesienie przez wielu przedsiębiorców pokaźnych strat z tytułu opcji walutowych i kontraktów terminowych. Organy podatkowe niejednokrotnie kwestionowały możliwość zaliczenia tychże strat do kosztów uzyskania przychodu. Pomiędzy podatnikami i organami podatkowymi pojawiły się liczne spory. Wiele z nich trafiło przed sądy administracyjne, jednak rozstrzygane są one w niejednolity sposób. Niniejszy artykuł rozpoczyna cykl artykułów, których celem będzie przeprowadzenie dokładnej analizy problemu i ustalenie właściwej wykładni przepisów doty-

* Dr, Katedra Prawa Finansowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Gdański, e-mail: lk@prawo.univ.gda.pl

czących zaliczania strat poniesionych na opcjach walutowych i kontraktach terminowych do kosztów uzyskania przychodu. W opracowaniu ustalono zakres problematyki badawczej związanej z założonym tematem cyklu oraz zanalizowano charakter prawny straty na instrumentach nierzeczywistych w kontekście ogólnych przepisów o kosztach uzyskania przychodu w podatku dochodowym od osób prawnych. Ustalono zatem charakter prawny straty na nierzeczywistych opcjach i kontraktach forward o charakterze zabezpieczającym w świetle regulacji podatku dochodowym od osób prawnych, a także rozwiązano problemy interpretacyjne związane z traktowaniem jej jako kosztu pośredniego.

Słowa kluczowe:

opcja walutowa, kontrakt terminowy forward, koszt uzyskania przychodu, podatek dochodowy od osób prawnych, instrument pochodny

Loss on „Toxic” Currency Options and Forward Contracts as a Tax-Deductible Expense in Corporate Income Tax – General Issues (Abstract)

Due to financial crisis many entrepreneurs suffered heavy losses on currency options and forward contracts. Tax authorities tend to disallow deduction of those losses from the taxable income. Many cases ended up in administrative courts, resulting in judicature controversies on the issue in question. This paper is the first of four in a cycle. The aim of the whole cycle will be to analyze deeply these controversies and suggest the proper interpretation of the legal provisions, determining whether losses on currency options and forward contracts should or should not be regarded as tax-deductible expenses. The aim of this paper is to determine the scope of the problems to solve as well as to analyze the legal character of the loss on non-deliverable currency options and forward contracts. Therefore this legal character has been determined in the light of Polish corporate income tax act. What is more, the problems with the interpretation of these losses as indirect deductible expenses have been solved.

Keywords:

currency option, forward contract, tax-deductible expense, corporate income tax, derivative

Wprowadzenie

Przedsiębiorcy w latach poprzedzających kryzys finansowy (do 2008 r.) powszechnie zawierali z bankami umowy ramowe, których przedmiotem było ustalenie współpracy w zakresie zawierania kontraktów terminowych typu forward oraz opcji walutowych. Celem tychże instrumentów było przede wszystkim zabezpieczenie transakcji handlowych z kontrahentami zagranicznymi przed ryzykiem nadmiernej aprecjacji złotego, chociaż w praktyce wykorzystywane one były także w celach czysto spekulacyjnych. Założenia te były przez długi czas skuteczne, jednak nagły spadek kursu złotówki w końcu 2008 r. spowodował niekorzystne dla rzeszy przedsiębiorców konsekwencje finansowe, będące w szczególności konsekwencją powszechnie przyjmowaną metodą odpłatności za przyznanie opcji (wystawienie niesymetrycznych opcji odwrotnych na rzecz banków; opcje te zostały przez banki wykorzystane) oraz realizacją kontraktów terminowych.

Umowy ramowe powszechnie były rozwiązywane przedterminowo na podstawie zawartych w nich postanowień w związku z wystąpieniem przesłanek nadmiernego ryzyka niewypłacalności klienta, co powodowało przesunięcie terminów zamknięcia bieżących instrumentów finansowych do dni rozwiązania poszczególnych umów. Banki dokonywały przy tym obliczenia należności z tytułu wcześniejszego zamknięcia kontraktów lub opcji.

Problemem prawnym natury interpretacyjnej, występującym obecnie w orzecznictwie sądowym, stało się rozstrzygnięcie, czy przedsiębiorcy mieli prawo do odliczenia od przychodów kosztów ich uzyskania w postaci strat (ujemnego wyniku finansowego) poniesionych na opcjach walutowych i kontraktach terminowych, najczęściej o charakterze nierzeczywistym. Problem ten jest jednak uniwersalny i może pojawiać się także w odniesieniu do transakcji zawieranych współcześnie.

Kontrakty terminowe typu forward i opcje walutowe jako instrumenty pochodne

Kontrakt terminowy typu forward jest umową, w której strony zobowiązują się do kupna i sprzedaży określonego waloru po określonej cenie w określonym dniu w przyszłości. Jednak strony mogą umówić się, że rzeczywista sprzedaż waloru nie nastąpi, a zastąpi ją wypłata różnicy pomiędzy faktyczną wartością waloru

a jego wartością ustaloną w umowie (kontrakt nierzeczywisty – z rozliczeniem finansowym). Kontrakt nierzeczywisty nie stanowi zatem umowy sprzedaży, lecz nienazwaną umowę losową, w której od przypadku zależy, która ze stron (i czy w ogóle) będzie zobowiązana do zapłaty¹.

Kontrakt opcyjny z kolei jest umową, w wyniku której jedna strona, za określoną opłatą (np. w postaci premii opcyjnej), nabywa wobec drugiej strony uprawnienie do kupna (opcje call) lub sprzedaży (opcje put) w określonym czasie i po określonej cenie uzgodnioną ilość towaru, papierów wartościowych lub innego waloru (np. waluty), przy czym nabywca opcji – w przeciwieństwie do stron kontraktu terminowego – ma prawo wyboru, czy uprawnienie to zrealizuje, czy nie. Przy tym w przypadku kontraktu opcyjnego nierzeczywistego umowa nie przewiduje rzeczywistego dostarczenia umówionego waloru, lecz jedynie finansowe rozliczenie różnicy między ceną określoną w umowie a ceną rynkową instrumentu bazowego z dnia rozliczenia².

Z punktu widzenia przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych³ obydwa wyżej wymienione instrumenty finansowe stanowią instrumenty pochodne, zdefiniowane w art. 16 ust. 1b u.p.d.o.p., zgodnie z którym „ilekroć w ustawie jest mowa o pochodnych instrumentach finansowych, rozumie się przez to prawa majątkowe, których cena zależy bezpośrednio lub pośrednio od ceny towarów, walut obcych, waluty polskiej, złota dewizowego, platyny dewizowej lub papierów wartościowych, albo od wysokości stóp procentowych lub indeksów, a w szczególności opcje i kontrakty terminowe”.

Charakter prawny strat z nierzeczywistych kontraktów terminowych i z opcji walutowych

Zdecydowanie prostszym instrumentem jest kontrakt terminowy typu forward. W jego przypadku strony zawierają *sui generis* zakład, którego wynik zależy od przyszłej wartości waloru, a więc w znacznej mierze od przypadku (względnie doskonałych przewidywań kursu). Uzasadnieniem zawarcia takiej umowy może

¹ A. Chłopecki [w:] A. Szumański (red.), *System prawa prywatnego*, t. 19: *Prawo papierów wartościowych*, Warszawa 2006, s. 848.

² A. Janiak, *Charakter prawny kontraktów terminowych i opcyjnych nierzeczywistych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 9, s. 31.

³ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 851 z późn. zm.), zwana dalej u.p.d.o.p.

być chęć zabezpieczenia innej transakcji („wygrana” uzupełnia wówczas stratę z innej transakcji, a „przegrana” jest wyrównywana nieoczekiwanym zyskiem z tejże transakcji) lub czysta spekulacja⁴. W związku z tym w czasie trwania kontraktu terminowego jeden i ten sam podmiot może być naprzemiennie zobowiązany lub uprawniony – w zależności od wartości instrumentu bazowego⁵. W związku z tak zakreślonym charakterem umowy strony co do zasady nie ponoszą kosztów w momencie jej zawarcia. Skoro bowiem w momencie zawarcia umowy nie wiadomo, która ze stron będzie zobowiązana do zapłaty (tj. kto na kontrakcie zyska, a kto straci), to zasadniczo nie ma ona też charakteru odpłatnego.

W związku z powyższym w przypadku kontraktu terminowego co do zasady nie występują wydatki związane z jego nabyciem. Dotyczy to oczywiście sytuacji pierwotnej strony kontraktu, tj. jego pierwszego nabywcy. Uprawnienia i obowiązki wynikające z kontraktu mogą bowiem zostać zbyte osobie trzeciej za określoną cenę w trakcie jego trwania (na przykład kontrakty futures są przedmiotem obrotu regulowanego; opcje również mogą podlegać takiemu obrotowi)⁶. Nabywca wtórny kontraktu stanie się nim zatem w wyniku poniesienia określonego wydatku. Niekoniecznie dotyczy to jednak nabywcy pierwotnego.

Nabywca pierwotny może oczywiście na kontrakcie nierzeczywistym stracić (być zobowiązanym do zapłaty umówionej różnicy między wartością waloru rzeczywistą a umówioną) lub zyskać (być uprawnionym do otrzymania ww. różnicy). W pierwszym z tych przypadków poniesie stratę, w drugim osiągnie zysk.

Nieco bardziej skomplikowanymi instrumentami finansowymi są opcje. Podobnie jak w przypadku kontraktów terminowych podstawowym celem opcji jest zabezpieczenie transakcji zawieranych w walutach obcych, choć można je zawierać także w celach czysto spekulacyjnych. W praktyce przedsiębiorca nabywa opcję put (sprzedaży), dającą mu uprawnienie do zażądania od banku odkupienia od niego

---

⁴ Jednak do celów spekulacyjnych znacznie lepiej nadają się kontrakty terminowe futures, którymi można łatwiej obracać. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że kontrakty forward są mało przydatne do celów spekulacyjnych i stosuje się je zwykle do zabezpieczenia przed określonym ryzykiem, np. stopy procentowej czy kursów walutowych (por. A. Sopoćko, *Rynkowe instrumenty finansowe*, Warszawa 2003, s. 157, D. Bennett, *Ryzyko walutowe. Instrumenty i strategie zabezpieczające*, Warszawa 2000, s. 102).

⁵ A. Chłopecki [w:] A. Szumański (red.), *System prawa prywatnego*, t. 19: *Prawo papierów wartościowych*, Warszawa 2006, s. 832.

⁶ L. Sobolewski, *Umowa opcji zbycia lub nabycia instrumentów finansowych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1998, nr 1, s. 6. Szerzej na ten temat zob. K. Kaczanowski, G. Wiaderek, *Przenoszenie praw z opcji*, „Glosa” 1997, nr 3, s. 1–6.

odpowiedniej kwoty waluty po kursie ustalonym z góry. W zamian bank może otrzymać zryczałtowane wynagrodzenie w postaci tzw. premii opcyjnej; częściej jednak odpłatnością za przyznanie opcji jest wystawienie przez przedsiębiorcę na rzecz banku opcji call (kupna), zobowiązującej go do wypłacenia na żądanie banku waluty po z góry ustalonym kursie, z reguły zbieżnym z kursem opcji put. „Toksyczne” opcje wystawiane na rzecz banków, w szczególności w okresie do 2008 r., opiewały jednak zwykle na dużo wyższe (nawet kilkukrotnie) wartości niż opcje wystawiane na rzecz klienta (charakter asymetryczny). Różnice te mogły wynikać zarówno z przewidywań ryzyka w przyjmowaniu założeń zmian kursu walutowego, jak i motywów czysto spekulacyjnych (ze strony banku). W istocie zatem opcja call może być uruchamiana przez bank, a opcja put przez klienta, przy czym uruchomienie którejkolwiek z nich co do zasady powoduje obowiązek wykonania takiej samej transakcji sprzedaży. Zamiast rzeczywistego rozliczenia walutą zwykle stosuje się jednak tzw. *cash settlement*, czyli rozliczenie różnicą między kursem założonym w opcji a rzeczywistym – opcja ma wówczas charakter instrumentu nierzeczywistego⁷. Od rzeczywistego kursu waluty zależy zatem, która ze stron zechciałaby uruchomić swoją opcję.

Strata na instrumencie pochodnym w świetle regulacji kosztów uzyskania przychodu w ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych

Wydatki (w rozumieniu cywilnoprawnym) mogą stanowić koszty uzyskania przychodu, ale nie muszą. Kosztami uzyskania przychodu, zgodnie z art. 15 ust. 1 u.p.d.o.p., są co do zasady koszty poniesione w celu osiągnięcia przychodów lub zachowania albo zabezpieczenia źródła przychodów, z wyjątkiem kosztów wymienionych w art. 16 ust. 1 u.p.d.o.p. Aby wydatek mógł zostać zakwalifikowany jako koszt podatkowy, konieczne jest wykazanie związku celowego pomiędzy jego poniesieniem a osiągnięciem przychodów. Przyporządkowanie to może być bezpośrednie (koszty bezpośrednio związane z przychodami) albo pośrednie (koszty pośrednio związane z przychodami), a przy tym koszt powinien być właściwie udokumentowany i definitywny⁸. Spełnienie tych ogólnych warunków może budzić wątpliwości w przypadku instrumentów typowo spekulacyjnych,

⁷ A. Chłopecki, *Instrumenty pochodne w polskim systemie prawnym (rozważania na kanwie „toksycznych opcji”)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 7, s. 5–6.

⁸ J. Marciniuk (red.), *Podatek dochodowy od osób prawnych 2011*, Warszawa 2011, s. 227.

specyfika ich opodatkowania będzie jednak przedmiotem odrębnego artykułu w cyklu. Kolejne rozważania będą zatem dotyczyły w szczególności instrumentów nabywanych w celu zabezpieczenia przychodów, a więc pozostających w niewątpliwym związku celowym z osiąganymi przychodami osoby prawnej, tj. spełniających warunki stawiane przez art. 15 ust. 1 u.p.d.o.p.

Wydatek wynikający z realizacji kontraktu terminowego lub opcji walutowej o charakterze zabezpieczającym ze swojej istoty nie może być powiązany z żadnym konkretnym przychodem, tj. nie może stanowić kosztu bezpośrednio związanego z przychodem. Wynika to stąd, że nie zostaje on poniesiony w celu osiągnięcia konkretnego przychodu. Jest on wprawdzie ponoszony w celu zabezpieczenia się przed zmniejszeniem przychodów w wyniku niekorzystnych zmian kursowych, jednak nie jest on ponoszony bezpośrednio w celu samego osiągnięcia przychodów zabezpieczanych. Stanie się to wyraźne, gdy zauważymy, że poniesienie wydatku na nabycie kontraktu forward lub opcji w żaden sposób nie może wpłynąć na wysokość zabezpieczanego przychodu. Wydatek poniesiony w wyniku „przegrania” kontraktu czy realizacji opcji jest zatem swoistą ceną za uniknięcie ryzyka zmiany kursu walutowego. Zostaje on zatem poniesiony w pośrednim związku z osiąganymi przychodami. Generalnie nie ma bowiem wątpliwości, że jest to koszt poniesiony w sposób celowy, racjonalny i gospodarczo uzasadniony, skoro przedsiębiorca ponosi go w celu zabezpieczenia się przed stratą lub wzrostem kosztów⁹, a więc w związku z uniknięciem ryzyka niekorzystnej zmiany kursu walutowego. Wydatek wynikający z zamknięcia kontraktu terminowego lub opcji należy zatem kwalifikować jako koszt poniesiony na zabezpieczenie źródła przychodów¹⁰, a więc koszt pośredni¹¹. Przypomina on wydatek na ubezpieczenie, z tym że jest ponoszony tylko w przypadku nieziszczenia się nieko-

---

⁹ M. Chudzik, *Opodatkowanie instrumentów pochodnych – zagadnienia ogólne*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2003, nr 3, s. 91.

¹⁰ Jak stwierdził Dyrektor Izby Skarbowej w Warszawie w interpretacji z 5 października 2010 r., 1401/BP-I/4210-62/07/SP (wszystkie interpretacje indywidualne przywołane w artykule dostępne są na stronie Ministerstwa Finansów pod adresem: sip.mf.gov.pl): „jako zabezpieczenie źródła przychodów powinno się przyjmować koszty poniesione na ochronienie istniejącego źródła przychodów, w taki sposób, aby to źródło funkcjonowało w bezpieczny sposób”.

¹¹ Por. R. Jurkiewicz, *Pochodne instrumenty finansowe w podatku dochodowym od osób prawnych*, „Prawo i Podatki” 2010, nr 11. Tak też NSA w wyrokach z dnia 1 lutego 2011 r., II FSK 1724/09, 1725/09, z dnia 17 maja 2012 r., II FSK 2137/10 i z dnia 22 czerwca 2012 r., II FSK 2522/10 (wszystkie wyroki sądów administracyjnych przywołane w artykule dostępne są na stronie NSA pod adresem: orzeczenia.nsa.gov.pl).

rzystnego zdarzenia gospodarczego, a nie zawsze jak koszt ubezpieczenia¹². Należy przy tym zaznaczyć, że koszt ubezpieczenia jest typowym, podręcznikowym wręcz, kosztem pośrednim.

Koszty pośrednie potrącalne są zgodnie z art. 15 ust. 4d i 4e u.p.d.o.p., a więc w dniu poniesienia, tj. dniu, na który ujęto koszt w księgach rachunkowych (zaksięgowano) na podstawie dowodu księgowego. W orzecznictwie organów podatkowych i sądów administracyjnych można spotkać się ze stanowiskiem, zgodnie z którym ww. przepisy do potrącenia kosztu uzyskania przychodu wymagają zaksięgowania wydatku pod pozycją kosztu bilansowego, a nie zaksięgowania go pod jakąkolwiek pozycją rachunkową. Stanowisko to jest jednak błędne. Przepisy o rachunkowości mogą bowiem wprowadzać inne zasady rozliczania kosztów w czasie niż przepisy podatkowe, podczas gdy podatkowoprawna kwalifikacja ponoszonych wydatków może wynikać wyłącznie z przepisów podatkowych. W prawie podatkowym nie obowiązuje na przykład zasada ostrożności czy zasada współmierności, które mogą mieć zasadniczy wpływ na rachunkowy sposób rozliczania kosztu. W rachunkowości możliwe i konieczne jest swego rodzaju szacowanie okresu rozliczania kosztów poniesionych i nieponiesionych. W prawie podatkowym brak jest co do zasady podstawy dla dokonywania tego typu rozliczeń¹³. W związku z tym przeniesienie rachunkowych zasad rozliczania kosztów w czasie na grunt prawa podatkowego może nastąpić tylko na wyraźnej podstawie

---

¹² Jak wyjaśniło Ministerstwo Finansów w piśmie z 26 sierpnia 1996 r., PO 4/AK-722-435/95, „Biuletyn Skarbowy” 1997, nr 1: „mimo że jakkolwiek wydatki poniesione na zawarcie i realizację transakcji z użyciem instrumentów pochodnych nie są bezpośrednio związane z osiąganym przychodem, to jednak uznaje się, że podobnie jak wydatki związane np. z umowami ubezpieczenia składników majątkowych podatnika są one pośrednio ponoszone w celu osiągnięcia przychodów, o ile ich poniesienie jest ekonomicznie uzasadnione i proporcjonalne do ryzyka związanego z możliwym wzrostem kosztów lub strat i w rezultacie stanowią koszt uzyskania przychodów”. Nie oznacza to jednak, że każda transakcja zawarta w innym celu, zwłaszcza spekulacyjnym, nie może rodzić kosztów uzyskania przychodów; każdą taką transakcję należy bowiem oceniać indywidualnie. Por. D. Strzelec [w:] W. Nykiel, A. Mariański (red.), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2013*, Gdańsk 2013, s. 418.

¹³ W. Nykiel, A. Mariański [w:] W. Nykiel, A. Mariański (red.), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2013*, Gdańsk 2013, s. 369–372, wyrok WSA w Warszawie z dnia 19 lutego 2010 r., III SA/Wa 1553/09.

prawnej, której nie stanowi jednak art. 15 ust. 4e u.p.d.o.p.¹⁴ Skoro bowiem przepis ten stanowi o dniu, „na który ujęto koszt w księgach rachunkowych (zaksięgowano)”, a nie o dniu, „w którym uznano za koszt w księgach”, to nie można uzależniać kosztów podatkowych od zasad ich rozliczania w rachunkowości¹⁵.

Powyższe oznacza, że skoro rolą art. 15 ust. 4d i 4e u.p.d.o.p. jest zdefiniowanie „poniesienia” kosztu, a moment tego poniesienia ustalony tamże został na zasadzie memoriałowej (a nie kasowej), to w ich świetle niewykonanie przez dłużnika zobowiązania z tytułu instrumentu pochodnego co do zasady (o wyjątkach zob. kolejny akapit) nie wpływa na zaliczenie go do kosztów uzyskania przychodów. W szczególności twierdzenia takiego nie uzasadnia to, że koszty uzyskania przychodów muszą być definitywne. Wymóg ten wyklucza bowiem z kosztów uzyskania przychodów jedynie kwoty wydatków tymczasowych, takich jak kaucje czy pożyczki¹⁶. Gdyby zaś uznać, że niewykonanie przez podatnika zobowiązania z tytułu instrumentów pochodnych (co występowało nagminnie w przypadku instrumentów „toksycznych”) miałyby stanowić o niedefinitywności wydatku z tego tytułu, to zbędne (a wręcz szkodliwe i niesprawiedliwe) byłyby przepisy regulujące skutki podatkowe umorzenia zobowiązań. Należy bowiem zaznaczyć, że ustawa zawiera swoisty mechanizm usuwania ostatecznie niewykonanych zobowiązań z kosztów uzyskania przychodów.

Mechanizm ten polega na wywołaniu powstania przychodu „wyrównującego” nienależnie potrącony koszt: w przypadku umorzenia lub przedawnienia zobowiązania kwota tego zobowiązania staje się przychodem na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 3 lit. a u.p.d.o.p. Warto jednak wskazać, że nie dotyczy to przypadków, gdy umorzenie następuje w związku z bankowym postępowaniem ugodowym, postępowaniem restrukturyzacyjnym, postępowaniem upadłościowym lub reali-

¹⁴ Wobec wcześniejszych sporów stanowisko to ostatecznie przeważało w orzecznictwie NSA (tak wyroki z dnia 1 kwietnia 2015 r., II FSK 841/13, II FSK 717/13 i II FSK 1604/13, z 2 grudnia 2014 r., II FSK 255/13 i II FSK 188/13, z 26 listopada 2014 r., II FSK 2596/12 i II FSK 115/13, z 20 maja 2014 r., II FSK 1443/12). Inaczej NSA w wyrokach z dnia 18 grudnia 2014 r., II FSK 2924/12, oraz z 10 czerwca 2014 r., II FSK 1685/12.

¹⁵ W. Nykiel, A. Mariański [w:] W. Nykiel, A. Mariański (red.), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2013*, Gdańsk 2013, s. 368–371, A. Mariański, *Rozliczanie kosztów podatkowych – według przepisów prawa podatkowego czy bilansowego*, „Przegląd Podatkowy” 2011, nr 8, s. 22, K. Gil, A. Waclawczyk, *Dzień poniesienia kosztu w rozumieniu art. 15 ust. 4e ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych – czy istnieje problem interpretacyjny?*, „Prawo i Podatki” 2011, nr 11, s. 8.

¹⁶ W. Nykiel, A. Mariański [w:] W. Nykiel, A. Mariański (red.), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2013*, Gdańsk 2013, s. 336–337, wyrok WSA w Warszawie z dnia 19 lutego 2010 r., III SA/Wa 1553/09.

zacją programu restrukturyzacji na podstawie odrębnych ustaw (art. 12 ust. 4 pkt 8 u.p.d.o.p.). Ten ostatni przypadek może zaś dotyczyć licznych podatników, gdyż w wyniku realizacji „toksycznych” opcji i kontraktów terminowych wielu z nich zostało postawionych w stan upadłości, w wyniku czego ich zobowiązania zostawały umorzone w ramach zawartego z bankiem układu.

Dla lat podatkowych 2013–2015 obowiązywał również art. 15b u.p.d.o.p., wprowadzający dodatkowy mechanizm korekty kosztów uzyskania przychodu, które nie zostały uregulowane w ciągu 30 dni od upływu terminu płatności. Mechanizm ten nie dotyczy jednak większości przypadków instrumentów „toksycznych”, ponieważ kryzys finansowy przypadł na przełom lat 2008 i 2009. Przepis ten został uchylony 1 stycznia 2016 r.¹⁷

Na zakończenie warto wskazać, że w przypadku gdy instrument pochodny zabezpiecza transakcję związaną z nabyciem lub wytworzeniem środka trwałego lub wartości niematerialnej i prawnej, to podatnik powinien zgodnie z art. 16g ust. 3 i 4 u.p.d.o.p. wziąć pod uwagę jego wynik przy ustalaniu wartości początkowej tego środka trwałego lub wartości niematerialnej i prawnej¹⁸.

Rola i znaczenie przepisu art. 16 ust. 1 pkt 8b u.p.d.o.p.

Należy zwrócić uwagę, że w odniesieniu do instrumentów pochodnych ustawodawca zdecydował się wprowadzić przepis szczególny, tj. art. 16 ust. 1 pkt 8b u.p.d.o.p. Jednocześnie zgodnie z art. 15 ust. 1 u.p.d.o.p. kosztami uzyskania przychodu nie mogą być wydatki wskazane w art. 16 ust. 1 tejże ustawy (w tym pkt 8b). Zgodnie zaś z brzmieniem ww. pkt 8b „za koszty uzyskania przychodów nie uważa się wydatków związanych z nabyciem pochodnych instrumentów finansowych – do czasu realizacji praw wynikających z tych instrumentów albo rezygnacji z realizacji praw wynikających z tych instrumentów albo ich odpłatnego zbycia – o ile wydatki te, stosownie do art. 16g ust. 3 i 4, nie powiększają wartości początkowej środka trwałego oraz wartości niematerialnych i prawnych”. Czy zatem przepis ten wpływa na zasady kwalifikacji straty na nierzeczywistym instrumencie pochodnym jako kosztu uzyskania przychodów? Odpowiedź na to

¹⁷ Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 1197).

¹⁸ A. Dmowski, *Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem dochodowym od osób prawnych. Aspekty prawne, podatkowe i bilansowe*, Warszawa 2014, s. 418 i nast.

pytanie jest negatywna, argumentacja w tym zakresie będzie jednak przedmiotem kolejnego artykułu w cyklu.

Literatura

- Bennett D., *Ryzyko walutowe. Instrumenty i strategie zabezpieczające*, Warszawa 2000.
- Chłopecki A., *Instrumenty pochodne w polskim systemie prawnym (rozważania na kanwie „toksycznych opcji”)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 7.
- Chudzik M., *Opodatkowanie instrumentów pochodnych – zagadnienia ogólne*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2003, nr 3.
- Dmowski A., *Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem dochodowym od osób prawnych. Aspekty prawne, podatkowe i bilansowe*, Warszawa 2014.
- Janiak A., *Charakter prawny kontraktów terminowych i opcyjnych nieruchomości*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 9.
- Jurkiewicz R., *Pochodne instrumenty finansowe w podatku dochodowym od osób prawnych*, „Prawo i Podatki” 2010, nr 11.
- Kaczanowski K., Wiaderek G., *Przenoszenie praw z opcji*, „Głosa” 1997, nr 3.
- Marciniuk J. (red.), *Podatek dochodowy od osób prawnych 2011*, Warszawa 2011.
- Nykiel W., Mariański A. (red.), *Komentarz do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych 2013*, Gdańsk 2013.
- Sobolewski L., *Umowa opcji zbycia lub nabycia instrumentów finansowych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1998, nr 1.
- Sopoćko A., *Rynkowe instrumenty finansowe*, Warszawa 2003.
- Szumański A. (red.), *System prawa prywatnego*, t. 19: *Prawo papierów wartościowych*, Warszawa 2006.

Dokumenty

- Pismo Ministerstwa Finansów z 26 sierpnia 1996 r., PO 4/AK-722-435/95, „Biuletyn Skarbowy” 1997, nr 1.

Akty prawa

- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 851 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 1197 z późn. zm.).

Orzecznictwo

Interpretacja Dyrektora Izby Skarbowej w Warszawie z dnia 5 października 2010 r.,
1401/BP-I/4210-62/07/SP.

Wyrok NSA z dnia 1 lutego 2011 r., II FSK 1724/09.

Wyrok NSA z dnia 1 lutego 2011 r., 1725/09.

Wyrok NSA z dnia 17 maja 2012 r., II FSK 2137/10.

Wyrok NSA z dnia 22 czerwca 2012 r., II FSK 2522/10.

Wyrok NSA z dnia 20 maja 2014 r., II FSK 1443/12.

Wyrok NSA z dnia 10 czerwca 2014 r., II FSK 1685/12.

Wyrok NSA z dnia 26 listopada 2014 r., II FSK 2596/12.

Wyrok NSA z dnia 26 listopada 2014 r., II FSK 115/13.

Wyrok NSA z dnia 2 grudnia 2014 r., II FSK 255/13.

Wyrok NSA z dnia 2 grudnia 2014 r., II FSK 188/13.

Wyrok NSA z dnia 18 grudnia 2014 r., II FSK 2924/12.

Wyrok NSA z dnia 1 kwietnia 2015 r., II FSK 841/13.

Wyrok NSA z dnia 1 kwietnia 2015 r., II FSK 717/13.

Wyrok NSA z dnia 1 kwietnia 2015 r., II FSK 1604/13.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 19 lutego 2010 r., III SA/Wa 1553/09.

Wykaz skrótów

NSA – Naczelny Sąd Administracyjny

u.p.d.o.p. – ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych

WSA – Wojewódzki Sąd Administracyjny